

PAASTUAJA NELJAS PÜHAPÄEV AD 2025¹

Jh 6:1–15 (5Ms 8:2–3; 1Kr 10:1–6)

- 1 Pärast seda läks Jeesus teisele poole Galilea ehk Tibeeriase järve.
- 2 Ja Temaga läks kaasa suur rahvahulk, sest nad olid näinud tunnustähti, mida Ta haigetele tegi.
- 3 Aga Jeesus läks mäele ning istus sinna koos oma jüngritega.
- 4 Ent paasa, juutide püha, oli ligi.
- 5 Kui nüüd Jeesus oma silmad üles tõstis ja nägi palju rahvast enese juurde tulevat, siis Ta ütles Filippusele: «Kust me ostame leiba, et need saaksid süüa?»
- 6 Aga seda Ta ütles teda proovile pannes, sest Ta teadis küll, mida Ta kavatseb teha.
- 7 Filippus vastas Talle: «Isegi kahesaja teenari eest ostetud leibadest ei jätku neile, et igaüks pisutki saaks.»
- 8 Andreas, üks Ta jüngritest, Siimon Peetruse vend, ütles Talle:
- 9 «Siin on üks poiss, kellel on viis odraleiba ja kaks kalakest. Kuid mis sellest saab nii paljudele?»
- 10 Jeesus ütles: «Pange inimesed istuma!» Seal paigas oli palju rohtu. Siis istusid nad maha, seal oli arvult umbes viis tuhat meest.
- 11 Jeesus võttis nüüd leivad, tänas Jumalat ja andis neile, kes maas istusid, samuti ka kalakestest, niipalju kui nad tahtsid.
- 12 Aga kui nende kõhud olid täis saanud, ütles Jeesus oma jüngritele: «Koguge ülejäänud palakesed kokku, et midagi ei läheks raisku!»
- 13 Siis kogusid nad viiest odraleivast kokku kaksteist korvitäit palakesi, mis oli sööjatest üle jäänud.
- 14 Kui nüüd rahvas nägi tunnustähte, mille Jeesus oli teinud, ütlesid nad: «Tema on tõesti see prohvet, kes peab tulema maailma.»
- 15 Nüüd sai Jeesus aru, et nad tahavad tulla ja Teda vägisi kuningaks teha, ja Ta tõmbus mägedesse üksindusse.

Pärast neid asju läks Jeesus ära teispoole Tibeeriase Galilea – Tibeeriase – järve. Talle järgnes aga suur rahvahulk, kuna nad nägid tunnustähti, mida Ta teostas haigete peal. Jeesus läks aga üles märke ja seal Ta istus koos oma jüngritega. Paasa, juutide püha, oli aga ligi. Jeesus, olles nüüd silmad üles tõstnud ja näinud, et Tema juurde on tulemas palju rahvast, ütleb Filippusele: «Kust ostaksime leibasid, et need süüa saaksid?» Seda Ta ütles aga teda läbi katsudes – Ta ju teadis, mida Ta pidi tegema. Filippus vastas Talle: «Kahesaja teenari eest leibadest ei piisa neile, et igaüks pisutki võtaks.» Üks Tema jüngritest, Andreas, Siimon Peetruse vend,

¹ Käesolev tekstikäsitluse koostamisel on kasutatud 2021. aasta Lõikustänapüha ning ja 2021. ja 2023. aasta Paastuaja IV pühapäeva tekstikäsitlusi.

ütleb Talle: «Siin on poisihakatis, kellel on viis odraleiba ja kaks kalakest leivakõrvaseks – aga need... mis on see nii paljudele?» Jeesus aga ütles: «Pange inimesed maha heitma!» Selles kohas oli aga palju rohtu. Mehed, arvult nii viis tuhat, istusid nüüd maha. Jeesus võttis nüüd leivad ja, olles tänu ohverdanud, jagas laiali maasistujaile, samamoodi ka kalakestest, niipalju kui nad tahtsid. Kui nad olid aga kõhud täis saanud, ütleb Ta oma jüngritele: «Koguge üle jäänud palakesed kokku, et midagi hukka ei läheks!» Nad kogusid nüüd kokku ja täitsid kaksteist korvi palakestega viiest odraleivast, mis olid jäänud üle neist, kes olid söönud. Nüüd ütlesid inimesed, kes olid näinud tunnustähte, mille Ta oli teinud, et see on tõesti see Prohvet, kes on maailma tulemas. Nüüd tõmbus Jeesus, olles mõistnud, et nad on võtnud ette tulla ja Ta vägisi kinni võtta, et Ta kuningaks teha, taas märke kõrvale, üksi iseendaga.

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on neljanda evangeeliumi autoriks apostel Johannes, keda evangeeliumis endas nimetatakse «jüngriks, keda Jeesus armastas». Johannes pärines Galileast Betsaidast, ta oli Sebedeuse ja Saloome poeg ning apostel Jaakobus Vanema vend. Pärimuse järgi elas ta ainsana Jeesuse kaheteistkümnest apostlist kõrge vanaduseni ning suri loomulikku surma.

Evangeeliumi lõpul sõnastab autor ühemõtteliselt oma kirjatöö eesmärgi: «Jeesus tegi jüngrite ees veel palju muid tunnustähti, mida ei ole sellesse raamatusse kirja pandud, aga need on kirja pandud, et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes.» (Jh 20:30j) Kirikuisad järeldavad sellest, et Johannese evangeelium on kirjutatud aasta 100 paiku², tükk aega pärast kolme esimest evangeeliumi, mida autor tundis ja mida ta pidas vajalikuks täiendada eeskätt õpetuslikult seisukohalt.

Erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist, mis põhiosas keskenduvad Jeesuse avaliku tegevuse viimasele aastale ning kujutavad seda jätkuva teekonnana Galileast Jeruusalemma, kus «viiakse lõpule kõik see, mis prohvetid on kirjutanud Inimese Pojast» (Lk 18:31), kõneleb Johannes kolmest erinevast korrast, mil Jeesus Galileast Jeruusalemma rändas, ning kuigi on mitmeid teiste evangeeliumidega kattuvaid jutustusi, on umbes üheksa kümnendikku Johannese evangeeliumis esitatud materjalist selline, mida ei leia ülejäänud kolmest.

Laias laastus jaguneb Johannese evangeelium kaheks suureks osaks, mida võiks pealkirjastada kui «Jeesus ja maailm» (Jh 1:19–12:36) ning «Jeesus ja Tema jüngrid» (Jh 13:1–21:25). Esimese osa raamistuseks on ühelt poolt üldine sissejuhatus kogu evangeeliumile (Jh 1:1–18) ning teiselt poolt pessimistlik kokkuvõte (Jh 12:37–50), milles tõdetakse, et «ehkki Jeesus oli nende silma all teinud nii suuri tunnustähti, ei uskunud nad siiski Temasse» (Jh 12:37).

² Uuemas kirjanduses on mitmeid autoreid, kes on Johannese evangeeliumi arvatava kirjutamisaja nihutanud märksa varasemaks, ajavahemikku aastast 40 kuni aastani 60.

Evangeeliumi keskseks teoloogiliseks teemaks on Selle tulemine, «kes tuleb ülalt» ja «on üle kõikide» (Jh 3:31) ning kes, olles «pärit Jumala juurest», «läheb tagasi Jumala juurde» (Jh 13:3). Just siin vastanduvad teravalt [vaenulik] maailm ja Jeesuse jüngrid, kusjuures tolle vaenuliku, jumalatu maailma esindajateks on paraku eeskätt need, kes peaksid olema Jumala omad ja kelle süü on seetõttu märksa rängem kui nende oma, kes on sündinud [vaimulikult] pimedana.³ Evangeeliumi proloogis väljendatakse seda sõnadega: «Ta tuli omade keskele, ent omad ei võtnud Teda vastu.» (Jh 1:11)

Vastandiks on need, kes Ta vastu võtavad – neile «andis Ta meelevalla saada Jumala lasteks» (Jh 1:12). Nagu Jumala igavene Sõna sai lihaks, sündides inimesena siia maailma, nii sünnivad Temas need, kes «usuvad Tema nimesse», igaveseks eluks. Jumala Poeg on tulnud alla maa peale (vrd nt Jh 6:33), et maapealsed võiksid Temas saada ülendatud taevasse. Temas on «taevas avatud» (vrd Jh 1:51) ning pärast oma ülestõusmist on Jeesus läinud taevasse, Isa juurde, tagasi, et seal omadele aset valmistada (Jh 14:2).

Kiriku traditsioon näeb Johannese evangeeliumi ka väga sakramentaalse tekstina: selle keskmes on algusest lõpuni nii ristimine kui armulaud⁴, millele lisandub jüngritele pattudest lahtimõistmise meelevalla andmine pärast Jeesuse ülestõusmist (Jh 20:22j).

Vähemalt analoogiana tuletab Johannese evangeeliumi ülesehitus meelde ka vanakirikliku jumalateenistuse jagunemist katekuumenite ja usklike missaks.⁵ Esimese osa kõrgpunktiks oleks sellise vaatlusviisi puhul pimedana sündinu tervendamine (Jh 9) kui ettevalmistus ristimiseks ning Laatsaruse ülesäratamine surnuist (Jh 11) kui ristimise võrdpilt, mille kommentaariks sobivad Jeesuse poolt veidi hiljem öeldud sõnad: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui nisuiwa ei lange maasse ega sure, siis see jääb üksi, aga kui see sureb, siis see kannab palju vilja. Kes oma elu armastab, see kaotab selle, ja kes oma elu vihkab selles maailmas, see hoiab selle igaveseks eluks. Kes tahab mind teenida, peab järgnema mulle, ja kus olen mina, sinna saab ka mu teenija.» (Jh 12:24–26) Evangeeliumi teine osa – usklike missa võrdpildina – keskendub viimasel õhtusöömaajal kõneldule ja toimunule, risti ja ülestõusmise müsteeriumile ning uuele elule, mis ulatub ajast igavikku (vrd Jh 21:22j).

Igal juhul tuleb Johannese evangeeliumi lugedes ja tõlgendades pidada meeles ühelt poolt pidevat vastuolu Jeesuse ja Tema omade ning vaenuliku, jumalatu maailma vahel, ning teiselt poolt seda, et evangeeliumis avalduvad usutõed Jeesuse, Jumala lihaksaanud Sõna kohta kõnelevad samaaegselt ka nendest, kes nagu Temagi «ei ole sündinud verest, ei liha tahtest, ei mehe tahtest, vaid Jumalast» (Jh 1:13).

³ Vrd Jh 9:41: «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.»

⁴ Kuigi Johannese evangeelium ei too erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist meieni Püha Õhtusöömaaja kirjeldust.

⁵ See seletaks ka – arkaandistsipliini silmas pidades –, miks Johannes ei kirjelda Püha Õhtusöömaaga.

Keelelisi märkuseid

Jeesus – ὁ Ἰησοῦς – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהושע ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Galilea – τῆς Γαλιλαίας – nimi Γαλιλαία tuleneb heebrea sõnast גליל – «piirkond».

Tibeeriase – τῆς Τιβεριάδος – Τιβεριάς – «Tibeerias» – on nelivürst Herodes Antipase poolt aasta 20 paiku rajatud ja keiser Tiberiuse (valitses aastail 14–37) auks nimetatud esialgu peamiselt mittejuutidest, hiljem segaelanikkonnaga linn, mille Antipas tegi oma Galilea-valduste pealinnaks. Juudi pärimus samastab Tibeeriase Joosua 19:35 mainitud Rakkatiga (תקרא).

Järve – τῆς θαλάσσης – sõna θάλασσα tuleneb tõenäoliselt sõnast ἄλς – «sool» – ja tähendab eeskätt «meri», kuigi võib tähistada ka järve⁶. Isegi ilma määrava artiklita võib sõna θάλασσα tähistada ka konkreetset merd, Piiblis eeskätt Vahemerd ja Punast merd.

Läks kaasa – ἠκολούθει – sõna ἀκολουθέω tähendab «[kellegi] järel käima», «[kellelegi] järgnema», «[kedagi] saatma», «[kellegi] järgijaks saama/hakkama», «[kedagi] järgima».

Rahvahulk – sõna ὄχλος tähistab enamasti suuremat, juhuslikku rahvahulka, vahel ka halvustavas tähenduses («rahvamass», «pööbel»).

Tunnustähti – τὰ σημεῖα – sõna σημεῖον – «tunnustäht», «imetegu» – tuleneb sõnast σῆμα – «märk», «tähis».⁷

Haigetele – ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων – sõna ἀσθενέω tähendab «nõrk olema», «jõuetu olema», «[millekski] võimetu olema», «puuduses olema», ka «haige olema».

Tegi – ἐποίησεν – sõna ποιέω tähendab «tegema», «teostama», ka «looma».⁸

Jüngritega – τῶν μαθητῶν – sõna μαθητής – «jünger», «õpilane» – tuleneb verbist μαθητάνω – «õppima», «teadmisi omandama», ka «[tundma] õppima», «mõista/aru saada püüdma».

Paasa – τὸ πάσχα – sõna πάσχα – «paasa[püha]» – tuleneb heebrea verbist פּאָסח –

⁶ Nagu ka sõna λίμνη, mille esmaseks tähenduseks on «järv», ent mis võib tähistada ka merd.

⁷ Siit on pärit ka märgiteadust tähistav sõna «semiootika».

⁸ Muuhulgas on siit pärit ka sõna ποιήμα – «teos», «poeem» –, nt Ef 2:10: «Sest meie oleme Tema teos...», mida võiks tõlkida ka: «Meie oleme Tema loome...» või: «Meie oleme Tema poeem...»

«mööda minema»⁹, «üle minema». Kreeka keeles sarnaneb see (Jeesuse lunastusohvrile mõeldes sugugi mitte juhuslikult) sõnale πάσχω – «kannatama».

Püha – ἡ ἑορτή – sõna ἑορτή tähendab «pidustus», «tähtpäev», «tähistamine».¹⁰

Ütles – λέγει – «ütleb».¹¹

Filippusele – πρὸς Φίλιππον – nimi Φίλιππος koosneb sõnadest φίλος – «sõber», «armastaja» – ja ἵππος – «hobune», tähendades niisiis «hobusearmastaja».

Ostame – ἀγοράσωμεν – sõna ἀγοράζω – «ostma» – tuleneb sõnast ἀγορά – «kogunemispaik», «kogunemine», ka «turuplats».

Proovile pannes – πειράζων – sõna πειράζω tähendab «läbi katsuma», «proovima», «proovile panema», ka «kiusama», «kiusatusega ahvatlema».

Kavatseb – ἔμελλεν – sõna μέλλω tähistab midagi kindlaksmääratud, midagi, mis on igal juhul, kindlasti tulemas.

Teenari – δηναρίων – teenar või denaar, kreeka keeles δηνάριον, ladina keeles denarius, oli umbes neli grammi kaalunud hõbemünt (või arvestuslik rahaühik), mis algselt, nagu nimigi viitab, vastas kümnele «tavalisele» mündile ehk pronks-assile.

Andreas – nimi Ἀνδρέας tuleneb sõnast ἀνήρ – «mees» – ja tähendab «mehine».

Siimon Peetruse – Σίμωνος Πέτρου – nimi Σίμων tuleneb heebrea nimest שִׁמְעוֹן – «ta on kuulnud». Nimi Πέτρος tähendab «kalju».

Ütles – λέγει – «ütleb».

Poiss – sõna παιδάριον on sõna παῖς – «laps», «poiss» – deminutiiv, veidi üleoleva tähendusvarjundiga, umbes nagu «poisihakatis», «poisiklutt», «poiskene», «poisu».

Kalakest – ὀψάρια – sõna ὀψάριον võib tähistada igasugust leivakõrvast või leivakatet, Uue Testamendi aegses käibekeeles eeskätt kuivatatud või praetud kala.

⁹ Vrd 2Ms 12:13: «Aga veri olgu teil tundemärgiks kodadel, kus te asute; kui ma näen verd, siis ma lähen teist mööda ja nuhtlus ei saa teile hukatuseks, kui ma lõõn Egiptusemaad.»

¹⁰ Sellel sõnal puudub kreeka keeles erinevalt eestikeelsest sõnast «püha» etümoloogiline seos pühadusega.

¹¹ Viimases eestikeelses redaktsioonis (ja EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus) on originaalis kasutatud oleviku ajavorm tõlgitud tihtipeale lihtminevikuks. Tegemist on kahetsusväärse stilistilise eksimusega, kuna oleviku kasutamine taolistes kohtades on oluline jutustuse dünaamika tajumiseks.

Täнас Jumalat – εὐχαριστήσας – sõna εὐχαριστέω koosneb head tähistavast mäarsõnast εὖ ja verbist χαρίζομαι – «[kellelegi] head meelt valmistama», «heatahtlik olema», «armuline olema» – ning tähendab eeskätt «tänamata», «tänu tooma».¹²

Ütles – λέγει – «ütleb».

Ei läheks raisku – ἀπόληται – sõna ἀπόλλυμι tähendab «hävitama», «purustama», «ära kaotama», «tapma», «hukkama», aga ka «laostama».

Tõesti – sõna ἀληθῶς – «tõesti», «tõepoolest», «kindla peale» – tuleneb sõnast ἀληθής – «õige», «tõeline» –, mis koosneb eitavast eesliitest α ja verbist λαμβάνω – «varjul olema», «peidetud/tundmatu olema».¹³

Prohvet – ὁ προφήτης – sõna προφήτης – «prohvet» – tuleneb verbist φημί – «ütlemata», «lausumata», «teada andmata» –, millele on lisatud eesliide πρό – «ees», «ette».

Maailma – εἰς τὸν κόσμον – sõna κόσμος tähistab korrastatud ilmaruumi, maailma, ülekanutult ka inimkonda, samuti maailma («selle ilma») asjadekorraldust. Uues Testamendis võib sellel sõnal olla ka negatiivne, vaenulik tähendusvarjund («jumalatu maailm»).

Vägisi [teha] – ἀρπάζειν – sõna ἀρπάζω tähendab «väevõimuga ära võtma», «vägisi omandama», ka «ära napsama».

Kuningaks – βασιλέα – sõna βασιλεύς – «kuningas», «valitseja» – tuleneb tõenäoliselt sõnast βάσις, mis antud kontekstis tähistab kõrgemal kohal seismist.

Tõmbus – ἀνεχώρησεν – sõna ἀναχωρέω tähendab siin «tagasi tõmbuma», «kõrvale tõmbuma».

Sisuline analüüs

Johannese evangeeliumi kuues peatükk, mille keskseks sõnumiks on Jeesuse tunnistus endast kui tõelisest Eluleivast, jaguneb laias laastus kolmeks:

Jh 6:1–27 Jeesus läheb teisele poole Galilea järve, toidab seal viit tuhandet meest, naaseb üle järve Kapernauma ning manitseb leivaimest osa saanuid otsima mitte kaduvat, vaid kadumatut rooga;

¹² Selle sõna liturgilist kasutust arvestades võib tõlkida ka «tänu ohverdama». On ilmselge, et evangelist Johannes ja tema lugejad pidid nägema siin seost armulauaga ehk *euharistiaga*. – 1968. aasta piiblitõlkes: «kus nad olid leiba söönud, kui Issand oli Jumalat tänanud».

¹³ Niisiis on tõde – ἀλήθεια – kreeka keeles miski, mis on ilmselge, vastuvaidlematult äratuntav.

Jh 6:28–47 vastusena juutide nõudmisele, et Ta kinnitaks tunnustähega oma autoriteeti ja õigust nõuda usku oma sõnadesse, läheb Jeesus sammu kaugemale ning ütleb, et uskuda ei tule mitte ainult *Teda*, vaid *Temasse* – kuna Tema ongi see kadumatu roog, taevast alla tulnud leib;

Jh 6:48–71 juutide järjekordsele nurisemisele vastab Jeesus veelgi kaugemale minnes: selleks, et pärida igavene elu, ei piisa mitte ainult *Temasse* uskumisest, vaid tuleb ka süüa Tema liha ja juua Tema verd – see ei ärrita mitte ainult Jeesuse vastaseid, vaid peletab eemale ka suure osa Tema senistest jüngritest.¹⁴

Viie tuhande mehe toitmine viie odrালেiva ja paari kalakesega leidis aset paasapäha eel (Jh 6:4). See näitab, et järgnevatest Jeesuse sõnadest õigesti aru saamiseks tuleb need asetada Iisraeli rahva Egiptuse orjapõlvest pääsemise, iseäranis paasasündmuse ja kõrberännaku konteksti. Nii ei ole juhuslik seegi, et evangelist alustab märkusega, et Jeesus läks teisele poole järve: see vastab Iisraeli rahva läbiminekuale Kõrkjamerest Egiptuse orjapõlvest pääsemisel.

Jeesus on Moosese taoline prohvet¹⁵, õigupoolest temast mõõtnatult suurem¹⁶ Prohvet, kes läheb oma rahva eel, et juhtida ta igavese elu Töötatud Maale. Need, kes järgnesid Moosesele, nurisid lakkamatult nii tema kui Jumala vastu, nõudes imesid ja tunnustähti – sedasama tegid Jeesusele järgnenud rahvahulgad. Nagu Mooses läks üles Jumala mäele, nii läks üles mäkke ka Jeesus. Nagu Jumal andis nälgivale Iisraeli rahvale taevamannat ja lindude liha, nii toitis Jeesus tühjas paigas imelisel viisil mõne leiva ja paari kalaga viis tuhat meest ning peale nende rohkesti naisi ja lapsi.

Seosed esimese paasaga on niivõrd ilmselt, et neid ei saa ignoreerida – aga samamoodi ei saa ignoreerida ka viiteid uuele paasale, mis sai teoks Jeesuse ristisurmas¹⁷ ja ülestõusmises ning neile järgnenud sündmustes. Pärast ülestõusmist ilmus Jeesus oma jüngritele – täpsemalt seitsmele nende hulgast – «Tibeeriase järve ääres» (Jh 21:1). See võib olla põhjus, miks viie tuhande mehe toitmise loos täpsustatakse, et Galilea järv on sama, mis Tibeeriase järv. Nagu viie tuhande mehe toitmisel kasutas Jeesus leiba ja kala, nii on leivast ja kalast juttu ka Tema ilmumisel Tibeeriase järve ääres: «Kui nad nüüd tulid mäele, nägid nad valmis lõket ja selle peal kala ning leiba. Jeesus tuli ja võttis leiva ja andis neile, ja samuti kala.» (Jh 21:9.13)

¹⁴ See puudutas koguni Jeesuse lähimat jüngriteringi: «Jeesus vastas neile: «Eks ma ole teid kahteistkümmend välja valinud, ent üks teie seast on kurat.» Aga seda Ta ütles Juudas Iskarioti kohta, sest see kavatses Teda reeta, üks neist kaheteistkümnest.» (Jh 6:70j)

¹⁵ «Ma äratan neile ühe prohveti nende vendade keskest, niisuguse nagu sina, ja ma panen oma sõnad ta suhu ja ta räägib neile kõik, mis mina teda käsin. Ja kes ei kuula mu sõnu, mida ta räägib minu nimel, sellelt nõuan mina ise aru.» (5Ms 18:18j)

¹⁶ «Seadus on ju antud Moosese kaudu, arm ja tõde aga tulnud Jeesuse Kristuse kaudu.» (Jh 1:17)

¹⁷ Johannese evangeeliumis tuleb rõhutatult esile tunnistus Jeesusest kui tõelisest Paasatallest: Jeesus sureb paasapäha ettevalmistuspäeval, tunnil, mil templis tapeti paasatallesid, ning nagu viimastel, nii ei murta ka Jeesuse luid (Jh 19:31–36; verd 2Ms 12:46).

Kahtlemata on viie tuhande mehe imelisel toitmisel muidki Vana Testamendi analooge peale Egiptuse orjapõlvest pääsemise ja sellele järgnenud kõrberännaku, näiteks see, kuidas prohvet Eliisa toitis paari odraleivaga sada meest (2Kn 4:42–44): ka seal tõi leivad keegi kõrvalseisja ning Eliisa sulane¹⁸ oli see, kes need rahvale ette pani, kusjuures ka seal jäi sööjaist viimaks leiba ülegi. Ometi, nagu need, kes sõid kõrbes mannat ja viimaks ikkagi surid (Jh 6:49), nii ei saanud ka Eliisa – ei sadu mehi paarikümne odraleivaga toites ega isegi surnuid üles äratades – kinkida kellelegi igavesti elu. Seda saab ainult Jeesus ennast uue Paasatallena inimeste eest ohvriks tuues ning neile, kes Temasse usuvad ja Ta vastu võtavad, tõeliseks roaks andes: «Mina olen taevast alla tulnud elav leib. Kui keegi sööb seda leiba, siis ta elab igavesti; ja leib, mille mina annan, on minu liha; ma annan selle maailma elu eest.» (Jh 6:51)

Suurt rahvahulka nähes pöördus Jeesus esmalt Filippuse poole, küsides, kust saaks osta nende toitmiseks leiba. Võib arvata, et üheks põhjuseks, miks Jeesus esitas selle küsimuse nimelt Filippusele, oli see, et too oli (nagu Peetrus ja Andreaski) pärit Betsaidast, mille lähedal viie tuhande mehe toitmine tõenäoliselt aset leidis. Lisaks võib arvata, et Filippus oli elavaloomuline ja tegus mees – oli see ju tema, kes tõi Jeesuse juurde Naatanaeli ning kelle poole hiljem pöördusid paasapühaks Jeruusalemma tulnud kreeklaste sooviga Jeesust näha. See, et Filippust nimetatakse Jeesuse viimasel söömaajal ühena Talle küsimusi esitanud jüngeritest, näitab, et ta oli Jeesuse mõnevõrra lähedasem kui mõni teine jünger, ning küllap ta oli Jeesuselt varemgi üht-teist pärinud – ehk vastas Jeesus talle nüüd heatahtliku irooniaga samaga.

Filippusel ei olnud Jeesusele vastata midagi mõistlikku, ent talle tuli appi Andreas, kellega ta näib olevat olnud üsna lähedastes suhetes – Andreast nimetatakse hiljem ka kreeklaste loos, kusjuures tundub, et Andreasel oli esmakutsutuna – ja esimese kristliku misjonärina – jüngerite keskel märkimisväärne autoriteet. Nüüd oli Andreas leidnud ühe poisikese, kellel oli viis odraleiba ning leivakõrvaseks kaks kalakest, tõenäoliselt kuivatatuna, võib-olla ka praetuna.

Odraleib oli nisuleivast tunduvalt odavam¹⁹, enamasti söödeti odraga loomi, aga seda tarvitasid toiduks ka vaesemad inimesed. Küllap ka poisike, kelle Andreas Jeesuse juurde tõi, kuulus vaeste inimeste hulka – seda näitab tema kohta tarvitatud veidi üleolev sõna παιδάριον (vt vastavat keelelist märkust). Siiski oli tal sel hetkel teistest rohkem – vähemalt oli tal teistest rohkem valmidust seda, mis tal oli, jagada, kuna on selge, et mingil muul viisil poleks Andreas tema odraleibadest ja kaladest teada saanud – ta pidi tulema neid ise Jeesuse jüngeritele pakkuma.²⁰

¹⁸ Septuagintas kasutatakse tema kohta sõna λειτουργός – sõnasõnalt «liturg» –, mille vasteks Kirjas heebrealastele, kus sellega tähistatakse Jeesust (Hb 8:2), on 1739. aasta Piiblis: «ammeti-tener».

¹⁹ Ühe teenari eest sai umbes kaks ja pool kilogrammi otra või umbes poolteist kilogrammi nisu.

²⁰ Ei maksa minna kaasa mõnede kommentaatorite väitega, nagu oleks kogu «leivaim» seisnenud selles, et poisikese eeskuju nähes võttis ka ülejäänud rahvas kottidest oma toidutagavara välja. Kui see nii oleks olnud, oleks nad järgmisel päeval ilma Jeesusetagi teadnud, kust leiba saada.

Evangelist ütleb, et kui Jeesus Filippuselt leibade ostmise kohta küsis, siis Ta tegi seda tema proovile panemiseks, sest Ta «teadis küll, mida Ta kavatseb teha» (Jh 6:6). Võiksime tõlkida ka «mida Ta oli tegemas» või «mida Ta pidi tegema». Viimane tõlke- või tõlgendusviis tundub olevat sobivaim, kuna on üsna kindel, et ei evangelist ega Jeesus ise pidanud selle all silmas üksnes leibade rohkendamist ja viie tuhande mehe toitmist, vaid seda, milleks Jeesus oli tulnud: et ohverdada ennast tõelise Paasatallena «maailma elu eest» (Jh 6:51) ning saada eluleivaks, mille sööja elab igavesti (Jh 6:58).

Tegemist oli paasaeelse ajaga ja paigas, kuhu Jeesusele järgnenud inimesed söömiseks maha heitsid, oli palju rohtu. On väga tõenäoline, neid sõnu kirja pannes meenusid evangelist Johannesele psalmisõnad: «Issand on mu karjane, mul pole millestki puudust. Haljale aasale paneb ta mind lebama.» (Ps 23:1j) Jeesus pani Talle järgnenud rahvahulga haljal aasal lokkavale rohkele rohule lebama ning andis inimestele süüa «niipalju kui nad tahtsid» (Jh 6:11) – neil polnud millestki puudust. Tegemist on kauni, lausa paradiisliku pildiga, mis moodustab omapärase kontrasti Iisraeli rahva Egiptuse orjapõlvest pääsemisele järgnenud kõrberännakule – kuigi ka seal ei olnud viimaks millestki puudust, kuna Issanda antud mannat «ei olnud ülearu sellel, kes oli kogunud rohkem, ega tundnud puudust see, kes oli kogunud vähem» (2Ms 16:18).

Üheks – sugugi mitte ainsaks – erinevuseks kõrberännaku aegsest manna söömisest, oli see, et mannast ei tohtinud midagi üle jääda, vastasel korral see «täitus ussidega ja haises» (2Ms 16:19j) – Jeesuse poolt viiele tuhandele mehele antud leivast jäi aga üle kaksteist korvitäit, mis tuli kokku koguda just selleks, et see raisku – või nagu oleks parem tõlkida, hukka – ei läheks (Jh 6:12). Jeesus on taevast alla tulnud Eluleib ja Ta on ka hea karjane, kes ei ole tulnud mitte tapma ja hukkama, vaid on tulnud selleks, et neil, kes Temasse usuvad ja Ta vastu võtavad, «oleks elu, ja oleks seda ülirohkesti» (Jh 10:10).

Viie tuhande mehe toitmise tulemuseks ei olnud mitte ainult see, et rahvas sai selleks korraks kõhu korralikult täis, vaid ka inimeste – tõsi, mitte pikalt püsinud – vaimustus Jeesusest, mis väljendus soovis teha Ta kuningaks, et poleks enam nälga jäämise hirmu (vrd Jh 6:15.26.34). Jeesus tõrjub taolise, paradoksaalsel viisil küll imedesse, s.t üleloomulikku uskuva, ent samaaegselt läbinisti naturalistliku lähenemise tagasi ning kutsub rahvast – teda teravalt ja ebamugavalt läbi nähes²¹ – pöörama oma pilku hävivalt roalt sellisele, mis püsib igaveseks eluks (Jh 6:27).

Igavese elu roa saab anda üksnes Tema, Inimese Poeg (Jh 6:27), kelle on läkitanud Jumal (Jh 6:29) ning kes on tulnud, et teha Jumala tahtmist (Jh 6:38), milleks on, et «igatühel, kes näeb Poega ning Temasse usub, oleks igavene elu» (Jh 6:40). Nagu paasatallede veri päästis kord iisraellased esmasündinute hukkamisest viimase ja kõige rängema Egiptuse nuhtluse käigus, nii päästab Jeesuse kui tõelise Paasatalle veri need, kes

²¹ «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, te ei otsi mind mitte sellepärast, et te nägite tunnustähti, vaid te te sõite leiba ja teie kõhud said täis.» (Jh 6:26); «Kuigi te olete mind näinud, ei usu te ikkagi.» (Jh 6:46)

Temasse usuvad ja on Tema verega märgitud, igavesest surmast²² ja hukatusest, kinkides neile jääva elu. Paasatallid pidid surema, et iisraeli lapsed võiksid elada – nii peab ka tõeline Paasatall surema, et need, kes Ta vastu võtavad ja seeläbi Jumala lasteks saavad (vrd Jh 1:12), võiksid Tema läbi elada: «Mina olen taevast alla tulnud elav leib. Kui keegi sööb seda leiba, siis ta elab igavesti; ja leib, mille mina annan, on minu liha; ma annan selle maailma elu eest... Nii nagu elav Isa minu on läkitanud ja mina elan Isa läbi, nii elab ka see, kes mind sööb, minu läbi.» (Jh 6:51.57)

Kui Jeesus võttis leivad, siis Ta kõigepealt «tänas Jumalat» (Jh 6:11). Kreeka keeles tarvitatakse siin sõna εὐχαριστέω, mida oleks kõige paslikum tõlkida «tänu ohverdama» – siit on pärit armulauasakramenti, iseäranis selle jumalateenistuslikku pühitsemist tähistav mõiste «euharistia». Nagu järgnev diskussioon Eluleiva üle selgelt näitab, kasutab Jeesus viie tuhande mehe toitmist kui mitte otsese pildina, siis vähemalt ajendina kõnelda Tema surma eelõhtul sisse seatud Uue Lepingu paasasöömaajast. «Inimene ei ela üksnes leivast, vaid igast sõnast, mis lähtub Jumala suust.» (Mt 4:4) – eeskätt sellest sõnast, kes oli «Isa rinna najal» ning on Jeesuses Kristuses lihaks saades meile Isast «teate toonud»²³ (Jh 1:18).

Pärast viie tuhande mehe imelist toitmist tõmbus Jeesus «mägedesse üksindusse» (Jh 6:15) – nagu Mooses läks üksi mäele, et seal Jumalaga kõnelda. Veidi hiljem ületas Jeesus taas kuiva jalaga järve (või «mere» – vt vastavat keelelist märkust) ja vaigistas tormi (Jh 6:16–21) – nagu Iisraeli rahvas oli Moosese juhtimisel läinud kuiva mööda läbi Kõrkjamere, et pääseda Egiptuse orjapõlvest ja vaarao kättemaksust. Rahvas oli kõigest, mida Jeesus tegi, hämmelduses, kuigi ilmselt oleks palju arvata, et nad oleksid osanud näha kõiki seoseid kunagise paasasündmusega. Nii nad küll otsisid Jeesust, ent kui nad Ta viimaks Kapernaumas leidsid, ei osanud nad ütelda muud, kui (veidi kohmetult või koguni kohtlaselt): «Rabi, millal Sa siia said?» (Jh 6:25)

Jah, inimesed uskusid end olevat Jeesuses ära tundnud prohveti, «kes peab tulema maailma» (Jh 6:14), aga Moosese taolisest prohvetist enam huvitas neid Moosese taoline imetegija, kes neil kõhu täis söödaks ja selle eest hoolitseks, et neil ei lõpeks toit ega kuluks riided seljas ja sandaalid jalas, nagu Iisraeli rahval neljakümne aasta pikkuse kõrberännaku ajal (5Ms 29:4). Rahvas tahtis teha Jeesust kuningaks – ja nagu veidi hiljem välja tuli, ongi Jeesus Kuningas, aga mitte selline kuningas, kelle riik oleks siit maailmast (Jh 18:36). Ka siin on peidus vihje tõelisele Paasale, tõelise Paasatalle ohverdamisele, kes «kannab ära maailma patu» (Jh 1:29), andes oma liha «maailma elu eest» (Jh 6:51) ning kinkides selle neile, kes temasse usuvad, igavese elu leivana.

²² Mitte ajalikust surmast, sest «kes sööb minu liha ja joob minu verd, sel on igavene elu; ja mina äratan tema üles viimsel päeval» (Jh 6:54).

²³ ἐξηγήσατο – meile Jumala tõelise olemuse «lahti seletanud», «avanud».

Jutluseks

Paastuaja neljanda pühapäeva vanakiriklik nimi *Laetare* – «Rõõmustage» – pärineb missa algussalmist, mis on võetud prohvet Jesaja raamatust: «Rõõmustage koos Jeruusalemmaga ja hõisake tema pärast kõik, kes teda armastate! Olge väga rõõmsad koos temaga kõik, kes te tema pärast leinasite, et võite imeda ja küllastuda tema troostirindadest!»

Pühapäeva teemaks on EELK Kirikukäsiraamatu järgi nii vanakiriklikust kui ka teise ja kolmanda lugemisaasta Evangeeliumist lähtudes «Eluleib». Kirikukäsiraamatu lugemiskava kõigi kolme lugemisaasta Evangeeliumid on võetud Johannese evangeeliumi kuuendast peatükist (vastavalt Jh 6:1–15; Jh 6:24–35 ja Jh 6:48–58).

Esimese lugemisaasta Vana Testamendi lugemine (5Ms 8:2–3) tuletab meelde seda, kuidas Jumal laskis Iisraeli rahval käia nelikümmend aastat kõrbes eesmärgiga teda proovile panna ja teada saada, mis on tema südames, teda samal ajal taevase leivaga toites, et ta teaks: «Inimene ei ela üksnes leivast, vaid inimene elab kõigest, mis lähtub Issanda suust.»

Kõik kolm pühakirjalugemist on ühendatavad Epistli (1Kr 10:1–6) sõnadega: «Need lood on saanud meile näiteiks...» – kusjuures «näide» ei tähenda siin mitte pelka meenutust möödunust, vaid tegemist on eelkujutisega, mis aitab mõtestada ja mõista seda, mis on sündinud Kristuses ning saab osaks neile, kes on Kristusesse ristitud ja Teda järgivad. Apostel Paulus kõneleb Epistlis Iisraeli rahva pääsemisest Egiptuse orjapõlvest ning rännakust läbi kõrbe, näidates, et kõik see kuulutab ette Jeesuses Kristuses teostunud lunastust.

Pühakirjatekstitid annavad hea võimaluse kõnelda lunastusest ja sellest osa saamisest – eeskätt Jumala sõna ja sakramentide kaudu, mille õigeks ja väärlikaks vastuvõtmiseks on hädavajalik usk Kristusesse, Päästjasse, kes on tulnud alla taevast, et anda maailmale elu (Jh 6:33). Seejuures on hädavajalik rõhutada, et sakramendid ei ole mitte pelgad sümbolid, vaid reaalsed ja tõhusad armuvahendid, mis teostavad seda, millest nende väline märk tunnistust annab. Nii pole armulauasakrament mitte lihtsalt Kristuse surma meenutamine, vaid see on tõeline vaimulik roog ja jook, tõeline teemoon, mida me vajame, et kristlastena elada, kasvada ja taevateed rännata. Ikka ja jälle tuleb tuletada meelde sedagi, et sakramentide tõeliseks anniks ei ole mitte ajalik heaolu, vaid igavene elu.²⁴

²⁴ Et Jeesus ei peaks taas tõdema: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, te ei otsi mind mitte sellepärast, et te nägite tunnustähti, vaid et te sõite leiba ja teie kõhud said täis.» (Jh 6:26)

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Lugu viie tuhande mehe toitmisest, mida kuulsime tänasest Evangeeliumist, ei ole mõeldud mitte lihtsalt selleks, et demonstreerida Jeesuse meeleva da teha imesid. Kahtlemata on Jeesusel kui sellel, kelle läbi kõik on tekkinud (Jh 1:3), vägi mitte ainult toita viie odraleiva ja paari kalakesega viis tuhat meest, vaid lasta soovi korral kividelgi leibadeks saada, ent Jeesus on tulnud tegema midagi palju enam – Ta on tulnud andma maailmale elu (Jh 6:33). Ta on tulnud tooma inimkonnale igavest elu ning lunastust patu, kurja ja surma meelevallast – sarnaselt sellele, kuidas Jumal oli kord vabastanud Iisraeli rahva Egiptuse orjapõlvest. Viie tuhande mehe toitmine ei toimunud mitte juhuslikult paasapäha aegu, vaid see pidigi just sellel ajal aset leidma, et viidata tõelisele paasasündmusele, mis saab teoks Jeesuses Kristuses.
2. Jeesus Kristus on tõeline Paasatall. Ta on «Jumala Tall, kes kannab ära maailma patu» (Jh 1:29). Ta on andnud iseennast, et need, kes Temasse usuvad ja Ta vastu võtavad, päriksid igavese elu. Nagu Jumal oli kord taevamannat kinkides päästnud Iisraeli rahva elu kõrbes, nii toidab Ta meid Jeesuses Kristuses mitte üksnes ajaliku leivaga, vaid igavese elu roaga. Ta teeb seda ülevoolavalt: mitte keegi ei pea tundma puudust ning isegi ülejäägid kaaluvad üles selle, mida oskame iial igatseda ja soovida.²⁵ Me ei suuda Jumala armu varamut iialgi tühjaks ammutada.
3. Viie tuhande mehe toitmine viie leiva ja paari kalakesega ei viita aga mitte ainult aastasadu varem toimunud paasasündmusele, Iisraeli rahva pääsemisele Egiptuse orjapõlvest, vaid sellelegi, mis saab edasi kuni aegade lõpuni: iga kord, kui pühitsetakse armulauda, Kristuse Ihu ja Vere sakramenti, on Jeesus ise see, kes vaimuliku isikus leiba ja veini tänuohvrina Jumala ette tuues annab need inimestele tagasi oma päha Ihu ja kalli Verena, et me neist selles sakramendis osa saades võtaksime endasse vastu igavese elu ja surematuse. «Kui me loodame Kristuse peale üksnes selles elus, siis me oleme kõigist inimestest armetumad,» ütleb apostel Paulus (1Kr 15:19). Paraku just nii lootis Jeesuse peale enamik neist, keda Ta oli imeliselt toitnud – ning kui Ta hakkas neile kõnelema selle tunnustähe tõelisest tähendusest, siis nad pahandasid ja lahkusid Temast, kuigi olid alles äsja tahtnud Teda kuningaks ülendada. Need aga, kes kõigest hoolimata jäid Jeesuse juurde, tunnistasid apostel Peetruse suu läbi: «Issand, kelle juurde me peaksime minema? Sinul on igavese elu sõnad, ja me oleme uskunud ning ära tundnud, et Sina oled Jumala Päha.» (Jh 6:68j).

²⁵ «Jeesus võttis nüüd leivad, tänas Jumalat ja andis neile, kes maas istusid, samuti ka kalakestest, niipalju kui nad tahtsid. Aga kui nende kõhud olid täis saanud, ütles Jeesus oma jüngritele: «Koguge ülejäänud palakesed kokku, et midagi ei läheks raisku!» Siis kogusid nad viiest odraleivast kokku kaksteist korvitäit palakesi, mis oli sööjatest üle jäänud.» (Jh 6:11–13)